STABAT MATER ÎN PRELUCRĂRI ŞI TRADUCERI ROMÂNEŞTI

Traian DIACONESCU
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi
tdiaconescu@yahoo.com

Romanian Translations and Remakes of *Stabat Mater*

Attributed to the Italian poet Jacobone da Todi – a 13th century Franciscan friar –, the religious hymn *Stabat Mater* has been well received in the Romanian culture. The multitude of its variants, translations and remakes – justified by the fact that the text belongs to the Catholic tradition – offers the opportunity to observe the individualising stylistic elements of each Romanian version. My paper follows the history of *Stabat Mater*'s reception in Romanian, but it focuses on the printed versions only, since they fully convey the modalities found by various translators to render the text into Romanian. I also propose an original version of the hymn, which I worked on several years ago, but have not published until now.

Keywords: *Stabat Mater*; *hymn*; *translation*; *remake*; *poetics*

La jumătatea secolului trecut, Iosif Naghiu (1942: 147 ş.u.) şi, apoi, celebrul Carlo Tagliavini (1943: 49-57) au publicat studii privind receptarea în cultura română a imnului religios *Stabat Mater*, atribuit poetului italian Jacobone da Todi, franciscan care a trăit în secolul al XIII-lea.

În cercetarea noastră ne vom referi la prelucrări şi traduceri publicate ale acestui imn, care au circulat în cultura română în toate provinciile româneşti, din Evul Mediu până azi. Întrucât făcea parte din cultul catolic, echivalări cu scop pastoral au existat din vechime, dar nu s-au păstrat[1]. În vremea noastră, circulă încă numeroase versiuni anonime care mărturisesc pietatea autorilor şi vigoarea credinţei creştine, dar versiunile nu intră în cadrul acestui articol. Ne limităm, cronologic, numai la versiunile tipărite, reprezentative pentru modalităţile de echivalare în limba română.

Cea mai veche prelucrare atestată a imnului *Stabat Mater* coboară în secolul al XVIII-lea (Lazăr: 2014: 401)[2] şi aparţine cultului ortodox. Reflectarea devoţiunii mariale s-a întrupat într-un impresionant imaginar iconografic, oglindind *Întruparea* şi *Relevarea* şi *Glorificarea* lui Isus, dar şi *Proslăvirea Maicii Domnului*. În 1837, Ilie din Teiuş a pictat pentru schitul Bisericii din Tetireciu, din judeţul Vâlcea, o icoană împărătească de mari dimensiuni cu chipul Maicii Domnului îndurerate, străpunsă de sabie, reprezentând un simbol al suferinţei, însoţită de o glosă în versuri, inspirată din imnul *Stabat Mater*. Iată textul prelucrat în versuri cu măsuri diferite, alternând versuri lungi cu versuri scurte, ritmate şi rimate:

O, fiul meu, fără durere te-am născut
Ce rău jidovilor ai făcut
Lui Pilat te-au dat de te-au judecat

[1] O traducere mai mult literală decât poetică se găsea între cărţile de cântece şi rugăciuni pentru enoriaşii catolici din Moldova, publicate la Iaşi, Presa Bună, şi la Săbăoani, Editura Serafică, f.a. Versiunea de cult era diferită de cea a lui Berardi (cf. Naghiu 1942: 147 ș.u.).

[2] Pentru cultul marial, v. şi Ioana Iancovescu (1994: 85-86), Violeta Barbu (1988: 167-170) şi D. Stănescu [f.a.].

BDD-A26361 © 2016 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:34 UTC)

Spre bătăi, de stâlp te-au legat,
Palme ţi-au dat
Între doi tâlhari, pe lemn te-au pus
Cu suliţe te-au împuns
Cu fiere şi oţet te-au adăpat
Soarele s-a întunecat
Pământul s-a cutremurat
Ucenicii te-au lăsat
Dar pe mine, Maica Ta, într-a cui casă m-ai lăsat?
Sabia cea de pe amândouă părţile ascuţită
De care Simeon mi-a spus, a străpuns inima mea.

Aceste versuri sunt incluse în *Liturghia celor Şapte dureri* şi atestă simţăminte catolice şi ortodoxe comune, precum şi înfrăţirea dintre pictură şi literatură.

În secolul al XIX-lea, imnul *Stabat Mater* este receptat în două traduceri – una alcătuită de învăţatul ardelean Samuel Micu (1801: 178-180)[1], în anul 1801, iar alta de prefectul Misiunii Apostolice din Moldova, Bonaventura Berardi[2], în anul 1804, şi o prelucrare răspândită în mediul ortodox, publicată în *Cântece de stea*, de către Anton Pann (1830)[3], în anul 1830.

Traducerea lui Samuel Micu a fost republicată în secolul al XIX-lea de mulţi editori, printre care şi Moses Gaster. Această traducere în versuri, care ar merita o analiză filologică detaliată, echivalează textul latin cu fidelitate şi eleganţă. Şincai echivalează octonarii, dar senarii sunt înlocuiţi cu septenari, foloseşte rima şi, în ciuda unei stângăcii de retor, dovedeşte virtuţile limbajului poetic din vremea sa.

Traducerea lui Bonaventura Berardi, realizată în 1804 şi publicată în 1943 de Carlo Tagliavini, s-a păstrat într-un caiet cu titlul italian[4], în Biblioteca din Bologna, în arhiva misionarilor italieni din Moldova, aparţinând cardinalului Mezzofonte[5]. În manuscris, după textul traducerii, se află o notă: „Versione del. P. Gius. Bonav. Berardi di Ravena, Miss. Aplco. di Moldavia, in 1805". G.B. Berardi, precizăm noi, a fost prefect al Misiunii Apostolice din Moldova (Iorga 1909: 325), în 1812, şi, apoi, episcop de Bacău (20 martie 1915–1818), ultim episcop (Morariu 1962: 23)[6] de Bacău, întrucât, după un interimat (1818-1884), reşedinţa episcopului catolic s-a mutat la Iaşi (1884).

---

[1] Cf. Bianu & Hodoş, *Bibliografia românească veche*, II, p. 425 ş.u. A fost reprodusă apoi de M. Gaster (1891: 186-188) şi de J. Sighiescu (1905: 155-157).

[2] V. *supra*, nota 2.

[3] V. şi N. Cartojan (1938: 207 ş.u.).

[4] Titlul caietului: *Preci da recitarsi ai Vesperi e prima della Messa Parochiale in tutte le feste di prfecetto in ogni Chiesa delle Missioni Apostoliche di Moldavia. A secunda del Decret odei 24. 9brie 1781 dell'Illmo e Revmo Monsignor Domenico Karwoscieski Mun. Conv., Vescovo di Bacow; confermato dal M.R. Pref. Domeo Brocani con sua Circolare dei 15 Giug o 184*. Precizăm că Domenico Pietro Karwosieski a fost episcop de Bacău între anii 1782-180, conform Fr. B. Morariu, *O. M. Conv., Series chronologica praefectorum apostolicorum missionis Fr. Min. Conv. in Moldavia et Valachia durante saec. XVII-XVIII cui accessit series chronologica episcoporum Bacoviensium* (extr. ex *Commentarium Ordinis Fratrum Minorum S. Francisi Conventualium,* XXXVII, Romae, 1940, p. 22.

[5] Cf. Carlo Tagliavini (1930: 42 ş.u.). Aici se află versiunea ritmică a imnului *Stabat Mater* de P. Laius. Bonav. Berardi di Ravenna, Miss. Aplco e Moldavia (1805).

[6] „Josephus Bonaventura Berardi, Ord. Min. Conv. Ravenntes, iam Praefectus Apostolicus Moldaviae ab 1812, nominatus 20 mart. 1815 episcopus Bacoviensis et Viennae a Nuntio Apost. Severali consecratus. Post multas ambages ad suam diocesim venit, non bene visus a gubernio Moldaviae Phanariota et a clero orthodoxo qui

BDD-A26361 © 2016 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:34 UTC)

Versiunea lui Berardi a ajuns la Bologna, probabil, prin misionarul G. Fr. Barbieri care, plecând din Moldova, a luat „registre vechi" pe care le-a dăruit cardinalului Mezzofonte (cf. Tagliavini 1930: 50 ș.u.). Carlo Tagliavini a publicat traducerea lui Berardi, după manuscrisul de la Bologna, însoţind-o de pertinente judecăţi de valoare:

> „Odată despuiată de grafia hibridă[1], nu este lipsită de eleganţă şi, de asemenea, de fidelitate. Singura, între traducerile româneşti care conservă ritmul strofei originale, compusă din octonari cu accent pe a treia şi pe a şaptea [silabă] şi dintr-un senar cu accent pe a treia şi pe a cincea [silabă]. Chiar dacă păstrarea accentelor nu e reuşită în toate cazurile, strădania de a menţine ritmul original este evidentă... În bisericile Misiunilor franciscane, [imnul] *Stabat Mater* va fi fost cântat, în traducere românească, aşa cum se cânta textul latin în bisericile italiene. Fidelitatea ritmului, în funcţie de muzică, nu erau ţinute nici de Pann, cât timp Biserica Orientală, unită sau ortodoxă, nu se adaptase la sistemul muzical occidental. Tradiţia în uz în Moldova menţine octonarii, dar substituie senarul cu octonarul trunchiat. Traducerea lui Berardi conţine şi erori şi anacoluturi explicabile pentru un străin, dar arată totuşi stăpânirea limbii române. Sub grafia tradiţională [hibridă] apar forme specifice moldave[2], ca în alte scrieri ale misionarilor italieni din Moldova. Lucrul cel mai important mi se pare însă «ruptura» poetică, uzul formelor de limbă vorbită, aproape familiară, care face această traducere mai caldă şi mai apropiată de aceea a marelui transilvănean Samuel Micu." (Tagliavini 1943: 54-56).

În secolul al XX-lea, versiunile publicate ale imnului *Stabat Mater* sunt prelucrări, nu traduceri, apăsând pe expresivitatea poetică desprinsă de lexicul, măsura şi ritmul originalului latin. Menţionăm prelucrarea lui Ion Soricu (1939)[3] şi prelucrările părintelui catolic Claudiu Dumea (1997: 271) care au un rol cultural şi estetic prioritar. În secolul nostru, filologul clasicist Ana Cojan (2007: 36-37) a realizat, în mod independent, o versiune nouă, care se remarcă prin expresivitatea modernă. E o traducere care, în comparaţie cu traducerile lui Samuel Micu şi Bonaventura Berardi, alcătuite cu două secole în urmă, dovedește un salt filologic şi artistic în istoria receptării celebrului imn latin.

Având în vedere virtuţile educative şi estetice ale imnului *Stabat Mater*, ar merita să fie puse în circulaţie, într-o antologie, traducerile şi prelucrările cele mai reuşite, realizate în cultura română, de teologi şi filologi. Prin funcţiile sale teologice şi estetice, această capodoperă a poeziei medievale creştine îndrumă sufletele noastre la cugetare şi la omagierea lui Isus şi a Maicii Domnului întru înălţarea şi mântuirea fiinţei noastre călătoare. Prezentăm mai jos o versiune proprie, inedită, răspunzând astfel, sperăm, orizontului de aşteptare al cititorilor contemporani.

STABAT MATER	**STĂTEA MAICA**
1. Stabat Mater dolorosa,	1. Stătea Maica-ndurerată,
Juxta Crucem lacrimosa,	Lungă cruce, lăcrimând
Dum pendebat filius...	Unde-i trupul Fiului

episcopum titularem et residentem nec recuopere, nec recognoscere volebant. Die 13 Aprilie 1818 episcopus Berardi obiet Iasis et cum ipso terminatur series episcoporum Bacoviensium."

[1] Pentru grafia folosită de misionarii catolici, v. C. Tagliavini (1930: 57 ș.u.), O. Densuşianu, „Grai şi suflet", I, p. 286 ș.u.; Ştefan Paşca, „Studii italiene", II, p. 121 ș.u.

[2] De pildă, în strofa II, v. 3 *engiunghiat* pentru *înjungheat*, în strofa XVIII, v. 3 *giudikezzi* pentru *judecaţii*, în strofa VII, v. 1 *gniamului* pentru *neamului*, în strofa XIII, v. 1 *restighnit* pentru *răstignit* etc.

[3] V. în acest sens Naghiu (1942: 147 ș.u.).

BDD-A26361 © 2016 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:34 UTC)

Cuius animam gementem,
Contristatam et dolentem,
Pertransivit gladius.

2. O quam tristis et afflicta
Fuit illa benedicta
Mater Unigeniti!
Quae moerebat et dolebat,
Et tremebat, quum videbat
Nati poenas inclyti.

3. Quis est homo qui nonfleret,
Matrem Christi si videret
In tanto supplicio?
Quis non posset contristari,
Piam Matrem contemplari,
Dolentem cum filio?

4. Pro peccatis suae gentis
Vidit Jesum in tormemntis.
Et flagellis subditum.
Vidit suum dulcem Natum
Morientem, desolantum
Dum emisit spiritum.

5. Eia mater, fons amoris,
Me sentire vim doloris
Fac, ut tecum lugeam.
Fac, ut ardeat cor meum
In amando Christum Deum.
Ut tibi complaceam.

6. Sancta mater, istud agas,
Crucifixi fige plagas,
Cordi meo valide.
Tui Nati vulnerati
Tam dignati pro me pati,
Poenas mecum divide.

7. Fac me tecum vere flere
Crucifixo condolere,
Donec ego vixero,
Juxta crucem tecum stare,
Te libenter sociate
In planctu desidero.

8. Virgo virginium praeclara
Mihi jam non sis amara:
Fac me tecum plangere.
Fac ut portem Christi mortem,
Passionis fac concortem

Şi gemând în suferinţă
Inima plină de jale
A străpuns-o sabia.

2. O, ce tristă-i şi rănită,
Maica binecuvântată,
Născătoarea Domnului.
Înecându-se-n suspine,
Se cutremură când vede
Sângerarea Fiului.

3. Care-i omul să nu plângă,
Când priveşte-n suferinţă
Pe Măicuţa Hristului?
Cine nu se întristează,
Contemplând pioasa Maică,
Îndurând aidoma?

4. Pentru lumea prihănită
Suferă Isus pe cruce,
Chinurile-l biciuie.
Vede Fiul său cel dulce,
Cum însângerat se stinge
Şi sloboade sufletul.

5. O, tu Maică a iubirii,
Fă să simt şi eu durerea
Şi să plâng alăturea!
Fă să ardă pieptul meu,
În iubire pentru Domnul
Şi să-ţi fiu asemenea.

6. Sfântă Maică, fă-mi în suflet,
Rana Lui îndurerată,
A Crucificatului.
Pentru chinurile toate,
Îndurate pentru mine,
Să fiu parte Fiului.

7. Fă-mă să jelesc cu Tine,
Pe Isus străpuns de cuie,
Câte îmi sunt zilele.
Şi cu Tine lângă cruce,
Să fim una-n suferinţă
Şi la fel în lácrime.

8. O, Fecioară luminată,
Să nu-mi fii mie amară,
Lasă-mă în plângere!
Moartea Lui s-o port în lume,
Să duc rana Lui în suflet

BDD-A26361 © 2016 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:34 UTC)

Et plagas recolere.	Şi asemenea patima.
9. Fac me plagis vulnerari, Cruce hac inebriari, Ob amorem Filii. Inflammatus et accesus Pe te, Virgo, sim defensus In die judicii.	9. Fă să fiu rănit cu pietre, Să mă-mbăt cu chinul crucii Din iubirea Fiului. Aţâţat şi ars de flăcări, Să mă aperi Tu în ziua Judecăţii ultime.
10. Fac me cruce custodiri, Morte Christi praemuniri, Confoveri gratia. Quando corpus morietur Fac ut anime donetur Paradisi gloria.	10. Fă să fiu păzit de cruce, Moartea lui Isus să întreme Prin tăria harului. Şi când trupul meu pieri-va, Fă ca sufletul să aibă Slava Paradisului.

Traducere
Traian DIACONESCU
Iaşi, 25. III. 2001

Referinţe bibliografice:

BARBU, Violeta 1988: *Sisteme de reprezentare populară a cultului mesianic în Ţările Române în sec. al XVII-lea şi al XVIII-lea*, în „Studii şi materiale de istorie medie", vol. XVI, p. 167-170.

CARTOJAN, N. 1938: *Cărţile populare în literatura românească*, vol. II, Bucureşti.

COJAN, Ana 2007: *Mater dolorosa. Prezentare și traducere*, în „Dacia Literară", XVIII, nr. 72 (3), p. 36-37.

DUMEA, Claudiu 1997: *Jubilate Deo*, Iaşi, Ars Longa.

GASTER, M. 1891: *Crestomaţie română*, vol. II, Leipzig – Bucureşti, p. 186-188.

IANCOVESCU, Ioana 1994: *Note asupra iconografiei unor imnuri mariale*, în „Studii şi cercetări de istoria artei", tom 41, p. 85-86.

IORGA, N. 1909: *Istoria Bisericii Româneşti*, Vălenii de Munte, vol. II.

LAZĂR, Ion St. 2014: *Constantin Brîncoveanu, domnul faptei creatoare şi al jertfei sfinţitoare*, antologie, Râmnicul Vâlcea.

MORARIU, Fr. B. 1940: *O. M. Conv., Series chronologica praefectorum apostolicorum missionis Fr. Min. Conv. in Moldavia et Valachia durante saec. XVII-XVIII cui accessit series chronologica episcoporum Bacoviensium (extr. ex Commentarium Ordinis Fratrum Minorum S. Francisi Conventualium,* XXXVII, Romae.

MICU, Samuil 1801: *Acathist sau Carte cu multe rugatsuni pentru evlavia fieştecărui creştin Acum într'acest chip ashezată de la Părintele Samuel Klein de la Szad,* Sibiu, p. 178-180.

NAGHIU, Iosif 1942: *Stabat Mater*, în „Studii Italiene", IX, p. 147-152.

PANN, Anton 1830: *Cîntece de stea sau versiuni care se cîntă la naşterea Domnului nostru Isus Hristos*, Bucureşti.

SIGHIESCU, J. 1905: *A roman helvesiras törtenete*, Budapest.

STĂNESCU, D. [f.a.]: *Cultul Maicii Domnului la români*, Bucureşti.

TAGLIAVINI, Carlo 1930: *Alcuni manoscritti sconosciuti di missionari catolici italiani in Moldavia (sec. XVIII)*, în „Studi Romei", IV, p. 42-51.

TAGLIAVINI, Carlo 1943: *Le traduzione Rumene dello Stabat Mater e di altri inne religiosi di Iacopone da Todi*, în „Studii italiene", X, p. 54-56.

BDD-A26361 © 2016 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:34 UTC)

TAGLIAVINI, Carlo 1943: *Traduzioni rumene dello **Stabat Mater** o di altri imni religiosi di Jacopone da Todi*, în „Studii italiene", X, p. 49-57.

BDD-A26361 © 2016 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:34 UTC)